

Door de ogen van een ander [Handelingen 8,26-39]

Vrijheid. Een serie over vrijheid. Ik moet u eerlijk bekennen dat ik vrijheid een moeilijk woord vind. Dat komt omdat het woord vrijheid zulke verschillende dingen voor mensen betekent. Kijk, zodra we het over de bevrijding van '45 hebben, kunnen we ons allemaal wel iets voorstellen bij het woord vrijheid. Maar op individueel niveau? Dan betekent vrijheid heel verschillende dingen voor mensen. Ik richt mij vanmorgen op dat individuele niveau waar vrijheid op diverse en soms tegenstrijdige manieren tot stand komt.

Ik denk bijvoorbeeld aan de verhalen van twee verschillende vrouwen. De één is een moslima van midden twintig die ervoor kiest om een hoofddoek te dragen. Ze vertelt dat ze een hoofddoek draagt omdat ze deze publieke uiting van haar geloof als vrijheid beleeft. Voor haar zijn de posters van halfnaakte vrouwen in bushokjes een vorm van onderdrukking. Aan de andere kant denk ik aan een vrijzinnig christelijke vrouw van eind vijftig. Ze groeide op in een orthodox christelijk milieu maar vertelt dat ze het als vrijheid ervaart dat ze die beknellende christelijke gemeenschap kwijt is. Ze is blij dat ze niet langer onderdrukt wordt door een roddelende gemeenschap en een moraliserende dominee, die overigens altijd een man was.

Twee nogal verschillende verhalen over vrijheid. Ze komen in sommige opzichten haast tegengesteld op mij over. Zelf voel ik meer verwantschap met de oudere vrouw maar ik wil ook het verhaal van de jonge moslima laten staan. Wat ik er in elk geval uit opmaak is dat vrijheid in beide verhalen heel verschillend tot stand komt. En dat heeft er volgens mij mee te maken dat de beide vrouwen een heel verschillende geschiedenis hebben. Vrijheid realiseert zich op verschillende manieren in hun verhaal. Omdat vrijheid zo verschillend tot stand komt, vind ik het moeilijk om iets algemeen over individuele vrijheid te zeggen. Daarom wil ik mij vanmorgen beperken tot de realisatie van vrijheid in één verhaal.

Dat is het verhaal over de ontmoeting tussen Filippus en de Ethiopiër. Filippus komt 'een Ethiopiër tegen, een eunuch, een hoge ambtenaar van de kandake, de koningin van Ethiopië, die belast was met het beheer van haar schatkist. De eunuch was in Jeruzalem geweest om daar God te aanbidden en zit nu op de terugweg in zijn reiswagen de profeet Jesaja te lezen' [8,27c-28].

Er worden maar een paar dingen over deze Ethiopiër gezegd. Maar ik hoor er al een heel levensverhaal in. Hij is Ethiopiër. Hij heeft zijn thuisland dus achter zich gelaten om naar Jeruzalem te gaan. Maar je denkt: wat hij heeft daar in godsnaam gezocht? Voor het geld deed hij het in elk geval niet, want rijk was hij wel als hoge ambtenaar. Zocht hij de vrijheid misschien? Mensen trekken er soms op uit om alles achter zich te laten. Op weg naar een land van de vrijheid. Maar of ze die vrijheid vinden, dat is nog maar de vraag. Nu kun je de vrijheid zoeken ergens anders ter wereld, maar sommige dingen kun je niet achter je laten. Die draag je mee. En je ontkomt er niet aan. Ik denk dan aan zijn zwarte huidskleur: die zal wel opgevallen zijn in Jeruzalem. En zijn hoge stemmetje zal ook wel de aandacht hebben getrokken. Hij was immers eunuch. Een man die gecastreerd was. Voor ons misschien wat vreemd, maar in die tijd kwam dat wel meer voor. Als we in de Tora lezen, de wetsboeken, dan lezen we over eunuchen. Eunuchen mogen namelijk niet deelnemen aan de dienst van de Eeuwige [Dt. 23,2]. Er staat dan in de Tora het volgende: 'Maar omdat hij een gebrek heeft, mag hij de ruimte waar het voorhangsel hangt niet betreden en niet bij het altaar dienst doen' [Lev. 21,23].

Welk verhaal zou hij over zichzelf vertellen? Misschien hebben zijn ouders hem wel op een goede plek aan het hof willen hebben. Hij heeft een hoge status, maar voor welke prijs? Zijn leven is getekend door de dienst aan het hof. En lichamelijk is hem nogal wat áángedaan! Hij is gecastreerd. Mijn eerste gevoel is dan 'auw'. En ik denk dan van: dat móet wel iets met zijn beeld van zichzelf als man hebben gedaan. En dan had hij ook nog een zwarte huidskleur. Wellicht is hij in Jeruzalem met een schuin oog aangekeken. 'Want ja, als je in zoveel opzichten afwijkt ...' Zo gaat dat vaak, helaas. En er is altijd wel ergens een legitimatie voor zo'n uitsluiting te vinden, of het nou heilige teksten zijn, of iets anders.

Filippus haast zich naar de Ethiopiër toe en hoort hem de profeet Jesaja lezen. 'Begrijpt u ook wat u leest?' vraagt Filippus, waarop de Ethiopiër antwoordt: 'Hoe zou dat

kunnen als niemand mij uitleg geeft?' En hij nodigt Filippus uit om in te stappen en bij hem te komen zitten [8,30-31]. De Ethiopiër leest uit Jesaja. Dat boek dat waarschijnlijk een geliefd boek was, omdat er zoveel rollen van zijn gevonden in Qumran. De eunuch leest de volgende tekst: 'Als een schaap werd hij naar de slacht geleid; als een lam dat stil is bij zijn scheerder en hem werd geen recht gedaan, wie zal van zijn nakomelingen verhalen? Want op aarde leeft hij niet meer' [8,32b-33].

'Wie zal van zijn nakomelingen verhalen? Want op aarde leeft hij niet meer.' Misschien heeft de Ethiopiër zich voor een deel kunnen identificeren met de persoon over wie deze tekst gaat. Omdat hij gecastreerd was heeft hij vermoedelijk geen nakomelingen kunnen verwekken. En dat terwijl nakomelingen je zeker in die tijd status en een garantie voor de toekomst gaven. En wat nog belangrijker is: het hebben van nakomelingen gaf je een gevoel van eigenwaarde. Misschien heeft de eunuch wel eens gedacht: als mijn leven nu eens anders zou zijn gelopen, dan had ik misschien wel kinderen gehad. En wat als deze Ethiopiër niet meer leeft, wie vertelt dan zijn verhaal? Kinderen zijn er niet. Wie vertelt wat de eunuch voor hem of haar heeft betekend? Of is hij alleen maar hofhouding? Een soort meubilair dat makkelijk kan worden vervangen?

Het verhaal gaat door. De eunuch vraagt aan Filippus: 'Kunt u me zeggen over wie de profeet het heeft? Over zichzelf of over een ander?' Daarop begint Filippus met hem te spreken over het evangelie van Jezus, waarbij Filippus deze tekst uit Jesaja als uitgangspunt neemt [8,34-35]. Filippus betreft de tekst uit Jesaja op Jezus. Jezus die geen recht is gedaan. Die ten onrechte zijn dood tegemoet is gegaan. Door toedoen van andere mensen. Maar deze periode van Pasen vieren we dat Jezus' dood niet het laatste woord heeft. Voor mij is Pasen dat er een weg kan zijn die naar bevrijding leidt. Een weg naar een stad waar geen mensen worden uitgesloten. Wellicht hebben Filippus en de eunuch dat óók samen ontdekt.

Ik zou me namelijk zo kunnen voorstellen dat Filippus en de eunuch samen de rol van Jesaja verder hebben gelezen. En dan zijn ze ook bij de Jesaja-teksten gekomen die voor eunuchen zijn geschreven. Ik zal er eens eentje lezen: 'Laat de eunuch niet zeggen: 'Ik ben maar een dorre boom. Want dit zegt de Eeuwige: De eunuch die mijn geboden houdt [*parafrase*], hem geef ik iets beters dan zonen en dochters (namelijk): een gedenkteken en een naam in mijn tempel en binnen de muren van mijn stad. Ik geef hem een eeuwige naam, een naam die onvergankelijk is' [Jes. 56,3b-5]. De eunuch realiseert zich dat hij niet langer een buitenstaander is maar dat ook zijn verhaal klinkt binnen de muren van de stad. In Jeruzalem werd hij wellicht nog buitengesloten. Maar nu ontdekt hij dat zijn verhaal ook klinkt binnen de muren van de stad en binnen de muren van de tempel. Ook als er geen nakomelingen zijn die over hem kunnen vertellen, toch wordt zijn verhaal gehoord. Ik vind dat geweldig! Dat is volgens mij het grensdoorbrekende van het evangelie! Vanuit een situatie waarin mensen vast zitten in een gefixeerd beeld van zichzelf kunnen ze dat gefixeerde beeld soms overstijgen! Ze kijken dan met nieuwe ogen naar zichzelf. En het oude, dode beeld is er nog wel, maar heeft niet meer de macht die het ooit had. Er is een nieuw perspectief bijgekomen. Geweldig! En dat heeft voor mij wel iets met Pasen te maken. In de paasnacht wordt de doortocht door het water van de dood naar het leven gevierd. De doop symboliseert dat.

En de eunuch zegt: 'Kijk, water! Waarom zou ik niet gedoopt kunnen worden?' [8,36]. De eunuch laat de wagen stil zetten [8,38]. Stil staan bij de verandering die heeft plaatsgevonden omdat hij zichzelf met nieuwe ogen bekijkt. De eunuch is in een nieuwe verhouding tot zichzelf en anderen gekomen. En als hij gedoopt is, vervolgt de eunuch zijn weg met vreugde [8,39]. Ik weet niet hoe het u vergaat, maar ik heb die vreugde soms ook ervaren als ik mezelf opeens met andere ogen kon zien. Of misschien moet ik zeggen, als ik mezelf door de ogen van een ander of door de ogen van de Ander, met hoofdletter, kon zien.

De jonge moslima, de christelijke vrouw van eind vijftig, deze eunuch: hun verhalen maken voor mij duidelijk dat vrijheid *tot stand komt*. En telkens op verschillende manieren, mede afhankelijk van iemands levensgeschiedenis. Ik zie vrijheid vooral daar waar u, jij, of ik onszelf met de ogen van een A/ander kunnen zien.